

7. Pasynchuk, K. (2013). Essence of the concept of «professional competence» future employee civil protection. *Zbirnik naukovih prats Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu (Proceedings of Uman State Pedagogical University), Part 2*, 314-324 (in Ukr.).
8. Rapatsevych, E. S. (2005). *Pedagogika: Modern Bolshaya Encyclopedia*. Minsk: The Modern Word (in Rus.).
9. Pustovalova, E. I., & Huzanov, B. N. (2014). Formation of professionally significant qualities of future specialists in the field of fire safety in the process of self-preparation. *Tehnologii tehnosfernoy bezopasnosti (Technologies of technospheric safety), Vol. 1 (53)*, 12. Retrieved from <http://ipb.mos.ru/ttb> (in Rus.).

**ROTAR Vasyly,**

*Cherkasy Institute of Fire Safety named after heroes of Chernobyl*

### **THE FORMATION OF PERSONAL AND PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FIRE SAFETY SPECIALISTS IN EXTRACURRICULAR SELF-STUDY WORK**

**Abstract.** The author identifies an essence of the concept “personal and professional qualities of fire safety specialist”; the nature and characteristics of extracurricular self-study are analyzed, its role in the formation of personal and professional qualities of future specialists of fire safety are highlighted; the main components of extracurricular self-study are singled out (peculiarities of professional activity of fire safety specialists; the purpose, objectives, regulations, principles of formation process of fire safety specialist’s personal and professional qualities; technology of personal constructs, guidance and logistical support to the professional training, prolonged monitoring and evaluation levels and indicators readiness for professional activity).

**Introduction.** Personal and professional qualities are formed by the knowledge accumulation, development of skills (especially self-study) in real production environment, experience of value events feelings and its awareness.

**Purpose** of the article is to analyze the features of personal and professional qualities formation of future fire safety specialists in the light of extracurricular individual self-study.

**Originality.** System components reflect the goals, objectives, basic principles of construction and operation, which are combined in appropriate units: target, theoretical and technological, personality-quality, grade-effective.

**Conclusion.** It is necessary to ensure the unity of curricular and extracurricular self-study in the process of preparing the future specialists of fire safety; improve the quality of teaching and logistical support of educational process; introduction of modern information technology of study; establishing and maintaining sustainable relationships with domestic and foreign educational institutions of the same area; creating a system of control of educational services quality.

**Key words:** specialist of fire safety; personal and professional qualities; extracurricular self-study work.

Одержано редакцією 07.03.2017 р.  
Прийнято до публікації 11.03.2017 р.

**УДК 37.013:37.016**

**Сабат Наталія,**

аспірант кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Україна

### **МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ, ЇХНІЙ ЗВ'ЯЗОК З ОСВІТНЬО-ВИХОВНИМИ ПРОБЛЕМАМИ**

На основі аналізу наукової літератури охарактеризовано сучасні міграційні процеси в Україні та світі. Розкрито сутність явищ міграції, імміграції, їхні типи. Охарактеризовано чотири етапи явища міграції. Виокремлено позитивні та негативні наслідки міграційних процесів в Україні як на рівні держави, так і на рівні конкретної особистості: психологічні проблеми, втрата сім'єю своїх виховних функцій, виникнення явища соціального сирітства, посилення

дисфункцій у родині, формування у молоді стійкої орієнтації на виїзд із держави тощо. Доведено, що психологічні та соціальні проблеми мігрантів потребують залучення до їх вирішення широкого кола спеціалістів, у т.ч. педагогічної сфери.

**Ключові слова:** міграція; імміграція; біженці; наслідки міграції; права людини; освітні працівники; соціальне сирітство; дисфункції у сім'ї.

**Постановка проблеми.** Домінуючою тенденцією у міжнародних відносинах є глобалізація, одним із проявів якої є міжнародна міграція. Відтак значного поширення набуває переміщення людських ресурсів, зумовлене соціально-економічними, військовими, етнічними і релігійними чинниками.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідженням загальних міграційних процесів займаються С. Бойко, О. Малиновська, І. Кукурудза, І. Прибиткова. Вплив міграційних процесів на виникнення дисфункцій у родині, появу нових типів сімей розкрито в дослідженнях І. Ключковської, Н. Гумницької. Актуальність теми, соціальні перетворення спонукають до глибшого вивчення питань зв'язку міграційних та освітніх процесів, впливу міграції на виховні проблеми.

**Мета статті** – простежити вплив міграції на освітні питання і проблеми, довести їхній взаємозв'язок.

**Виклад основного матеріалу.** «Міграція» (від латинського *migratio* – переселення) у найбільш загальному вигляді означає переселення, переміщення [1, Т. 2, с. 192]. Це переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час. Людей, які вчиняють міграцію, називають мігрантами. Розрізняють зовнішні міграції (міжконтинентальні, міждержавні) і внутрішні (всередині країни – між регіонами, містами, сільською і міською місцевістю тощо) [2, с. 39–42]. Суміжними з терміном «міграція» є поняття: еміграція, депортація, рееміграція, імміграція та ін. [3, с. 267–268].

Термін «еміграція» енциклопедичний словник трактує як: 1) зумовлене політичними, економічними, військовими, етнічними, культурними чи релігійними причинами вимушене або добровільне переміщення людей з країни постійного проживання в ін. країни; 2) сукупність осіб, що переселилися з однієї країни до іншої [3, с. 169]. «Рееміграція» – це повернення емігранта у країну початкового проживання, тобто зворотна еміграція.

«Імміграція» – процес виїзду громадян до іншої країни на постійне довготривале проживання. Вибір переселенців обумовлено здебільшого наявністю економічних і політичних можливостей – робочих місць, вільних або доступних земель, об'єктів освіти і професійної мобільності, сталих демократичних традицій та інститутів, яких не вистарчає на батьківщині [3, с. 194–195]. Відповідно особи, які переселилися за межі країни, – емігранти, які переселилися в країну – іммігранти. Різні типи міграції включають: сезонну міграцію туристів і сільськогосподарських робітників; міграцію з сільської місцевості в міста, яка відбувається в країнах, що розвиваються, в процесі індустріалізації (урбанізація); міграцію з міст у сільську місцевість, поширенішу в розвинених країнах (руралізація); кочівництво і паломництво; тимчасову і довгострокову; маятникову; прикордонну або транзитну.

Як доводить практика, поняття «міграція», як правило, ототожнюється з терміном «трудова міграція». Існує велика кількість тлумачень явища трудової міграції, що свідчить про його комплексний характер. Загалом це пересування людей зі своєї країни в іншу країну з метою найму на роботу [4, с. 78]. Трудова міграція здійснює надважливий вплив на соціально-економічний розвиток суспільства, оскільки безпосередньо пов'язана з проблемами та особливостями формування і використання трудового потенціалу країни. Серед характерних ознак трудової міграції – добровільність, тимчасовість (поверненість), економічна мотивація. І. Кукурудза трактує міжнародну трудову міграцію як міжнародний рух робочої сили з метою працевлаштування чи отримання комерційної вигоди, який зумовлюється економічними та іншими причинами і здійснюється на тимчасовій основі. За часом переміщення автор виділяє постійну (виїзд працездатного населення за кордон зі

зміною місця проживання на строк понад один рік) і тимчасову (міждержавний рух працездатного населення на строк до одного року) міграцію робочої сили [5, с. 33–34].

Єдиної думки щодо часу виникнення міжнародної міграції немає. Одна група дослідників розглядає це явище у широкому розумінні і вважає, що перші форми міжнародної міграції зустрічалися вже в часи стародавнього світу, коли добробут імперій Єгипту, Вавилону, Персії, Греції та Риму залежали здебільшого від примусового використання праці рабів [6, с. 10]. Інша група в руслі вузького підходу доводить, що міжнародна міграція робочої сили стала реальністю лише з другої половини XX ст., коли остаточно сформувався світовий ринок праці [7, с. 32]. Окремі дослідники шукають коріння міжнародної трудової міграції у Середніх віках. Загалом період широкомасштабної міжнародної трудової міграції з кінця XV до середини XIX ст. в науковій думці прийнято називати «старою» міграцією. «Нова» міграція бере свій початок із середини XIX ст. Науковці виокремлюють чотири етапи цього явища: перший – середина XIX – початок XX ст.; другий – період між двома світовими війнами; третій – від часу закінчення Другої світової війни і до середини 80-х років XX ст.; четвертий, сучасний етап – із кінця 80-х років XX ст. до сьогодні [5, с. 9–10].

На першому етапі (до початку Першої світ. війни) переважала т. зв. трудова еміграція, насамперед із Буковини, Галичини та Закарпаття. Її головні потоки були спрямовані до Аргентини, Бразилії, Канади, США та інших країн Західної півкулі. Наступний етап характеризувався, з одного боку, зменшенням загальної кількості емігрантів, а з іншого – появою нового типу українського переселенця – політичного емігранта. Третій етап української еміграції розпочався у ході Другої світової війни і тривав після її завершення. Внаслідок еміграції у США й Канаді утворилися чисельні й високоорганізовані спільноти українців та осіб українського походження [3, с. 169].

У радянський період упродовж тривалого часу домінуючими формами міграції виступали трудова, навчальна, шлюбно-сімейна міграції між регіонами України та іншими республіками колишнього СРСР. Міграція за межі СРСР була рідкісним явищем. Розпад світової соціалістичної системи, посилення глобалізаційних процесів, активізація регіональної економічної інтеграції країн, домінування транснаціональних структур тощо спричинили четвертий етап міграції. Становлення пострадянських республік як самостійних суб'єктів міжнародних відносин сприяло їхньому залученню до міжнародних міграційних процесів [8, с. 96]. У 90-ті роки на міграційні процеси впливали дві групи суперечливих факторів. По-перше, розвал СРСР та породжені цим процесом етнічні конфлікти, прояви шовінізму, політична нестабільність, затяжна соціально-економічна криза зумовили стрімке зниження територіальної мобільності населення, змінили природу міграції, спровокувавши масові потоки біженців, репатріантів, процеси етнічного розмежування. Поряд із цією групою чинників, підняття «залізної завіси», включення України до міжнародного ринку робочої сили, формування ринкової економіки ініціювали розвиток трудової міграції. Загалом масштаби та інтенсивність міжнародної трудової міграції досягли неймовірних розмірів, коли практично всі країни світової співдружності беруть активну участь у світових процесах міграції трудових ресурсів [5, с. 10]. В останні десятиріччя міграція в Україні набула безпрецедентних масштабів, ставши важливим фактором впливу на внутрішні соціально-економічні процеси. Сучасні дослідження свідчать про те, що в Україні домінують внутрішньорегіональні переміщення осіб. Вагомою складовою міграційного руху в Україні є і міжрегіональна міграція [9, с. 157]. За даними Світового банку, понад 130 мільйонів людей знаходиться поза межами своєї батьківщини, за даними Міжнародної організації міграції – 192 мільйони, що становить 3 відсотки всього населення світу. А це означає, що приблизно одна особа з 35-ти у світі є мігрантом. За різними експертними оцінками, за роки незалежності Україну покинуло до 7 млн. осіб [10, с. 4]. Найвагомішою причиною міграції є необхідність допомогти матеріально як батькам, так і неповнолітнім чи вже дорослим дітям. Жінок (переважно середнього віку), «затиснених» між цими двома вимогами, означають терміном «сэндвіч-покоління» [11, с. 35].

Сьогодні Україна зіткнулася з низкою проблем, що потребують термінового вирішення, – міграційні потоки репатріантів, біженців, нелегальні мігранти, вимушено переміщені особи та ін. Сьогодні поступово зростає кількість іммігрантів (зараз їх кількості тисяч), які цілеспрямовано осідають на території України. Починаючи з 2013 р. численні внутрішні переселення в Україні, спричинені анексією Криму та воєнними діями на Донбасі, носять вимушений характер. Вимушені міграції принципово відрізняються від добровільних, спрямованих на покращення матеріального та соціального становища, тим, що, навпаки, спричиняють втрату соціального статусу та руйнування добробуту переселенців. За урядовою інформацією станом на 10 липня 2015 р. з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції до інших регіонів України переміщено 898 095 осіб, серед яких 153 471 дитина. Більшість ВПО перебувають у найближчих до місць попереднього проживання регіонах, що свідчить про намір повернутися до покинутих домівок. Водночас частина ВПО орієнтується на постійне проживання в інших регіонах України. Зокрема, серед осіб, переміщених у західні області, таких 45 % [12, с. 10].

Як і будь-який інший суспільний процес, міграція належить до складних, сповнених суперечностей явищ, що зумовлює неможливість їхньої однозначної оцінки. Тому й наслідки її неоднорідні і носять суперечливий характер. З одного боку, внаслідок виїзду людей в країні послаблюється соціальна напруга, знижується рівень безробіття; відбувається притік значного міграційного капіталу у вигляді грошових переказів з-за кордону, що числяться мільярдами доларів; працеспроможне населення має можливості реалізувати свої здібності за кордоном, набути цінний професійний досвід, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище; відбувається сприяння інтеграції України до світового ринку праці; спонукання продуктивнішої діяльності українських працівників через створення конкуренції з закордонними фахівцями; зростання кількості економічно активних й непатерналістськи орієнтованих громадян, розвивається взаєморозуміння між українцями та іншими народами світу.

Окрім позитивних, для країн-донорів еміграція має і негативні наслідки: скорочення чисельності і старіння населення внаслідок відтоку молодих жінок і чоловіків (більшість трудових мігрантів – особи від 18-ти до 44-х років [13, с. 39]); руйнування родин; дефіцит робочої сили, особливо висококваліфікованої; втрата Україною найконкурентоспроможнішої частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу [5, с. 46]; зростання навантаження на працездатних громадян; збільшення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі; втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться іммігрантами як власні заощадження; дискримінація та експлуатація наших громадян з боку місцевих роботодавців, декваліфікація трудових мігрантів, які здебільшого працюють не за спеціальністю; виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців; зростання злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти; поширення соціально-небезпечних хвороб, зокрема, ВІЛ/СНІД; формування у молоді, батьки яких працюють за кордоном, стійкої орієнтації на виїзд із держави тощо.

Незаперечно негативним є вплив відсутності одного або й обох із подружжя на сімейні відносини та виховання дітей. Якщо в цілому по Україні у порівнянні з 1995 р., який можна вважати роком розгортання трудової міграції, кількість розлучень залишається практично незмінною, в охоплених масовою міграцією регіонах коефіцієнт розлучень помітно збільшився. З міграцією тісно пов'язана і проблема бездоглядності дітей. За оцінками, з числа проблемних сімей з дітьми, що потрапили у поле зору соціальних служб, 12 % становлять сім'ї, де хтось із дорослих виїхав на роботу за кордон [14].

Наслідки грошових переказів мігрантів на батьківщину амбівалентні. З одного боку, вони мають велике значення для добробуту їхніх сімей, водночас сприяють зростанню цін на

житло і споживчі товари, посилюють інфляцію, позначаються на поглибленні майнового розшарування. Це ж стосується культурних і ментальних змін. З одного боку, мігранти набувають нових знань, їхній досвід розширюється, світогляд збагачується, змінюється ставлення до праці, до побутової культури, прав та свобод людини, формується толерантніше ставлення до представників іншої культури. Проте, з другого, – з міграцією пов'язані ризики розмивання традиційних цінностей, втрати української ідентичності.

Наслідки трудової міграції проявляються не лише на рівні держав-учасниць, а й на індивідуальному рівні окремо взятих мігрантів. Вони також носять як позитивний, так і негативний характер. Так, у випадку вдалого працевлаштування в іншій державі мігранту та його родині випадає хороший шанс покращити матеріальні умови, реалізувати більшість власних професійних потреб, забезпечити спокійну старість, розширити свій світогляд, долучитися до найкращих надбань світової культури тощо. Водночас переїзд за кордон приховує ряд загроз для безпосередніх учасників міграційних процесів: іноземні робітники виконують здебільшого важку фізичну роботу, яка досить часто призводить до різного роду захворювань, травматизму і навіть смерті; працевлаштування за кордоном досить часто стає причиною декваліфікації робітника, оскільки він здебільшого вимушений займатися незвичною для себе працею; іноземна робоча сила часто зазнає різноманітних утисків з боку місцевих роботодавців – неналежні умови праці, небажання виплачувати чесно зароблені гроші, сексуальні домагання; морально-психологічні втрати – розлука з рідними, близькими. Міграція родини є також одним із чинників неблагополуччя сім'ї. До міради соціальних проблем додаються явище «соціального сирітства», деструктивні процеси у сім'ях, особливо у випадку жіночої міграції [15, с. 51]; труднощі зворотної адаптації трудових мігрантів; психологічні травми й депресії, розлади здоров'я. Міграція одного чи обох батьків призводить до дисфункцій у сім'ї, що, у свою чергу, виступає загрозою реалізації опікунсько-виховних функцій щодо дитини. Наслідками цього є порушення емоційних відносин або навіть порушення емоційних зв'язків, недовіра, непорозуміння, напруженість і нервові зриви у дітей, сімейні конфлікти, агресія і насильство або повна апатія, конфлікт інтересів, емоційне неприйняття дитини, відстороненість між батьками та дітьми аж до ворожих стосунків. У дисфункційних сім'ях відбувається порушення інтелектуального, емоційного, освітнього, соціального розвитку дітей, формуються негативні особистісні риси, психологічні травми, самотність. Недостатній розвиток інтелектуальної сфери дитини загрожує задоволенню її освітніх потреб. Діти з дисфункційних сімей демонструють нижчі результати навчання, у них низька або взагалі відсутня мотивація до навчання. Вони пасивні, апатичні, неохоче долучаються до шкільних справ, у них є труднощі з концентрацією уваги.

Права і свободи людини, що стала учасником міграційних процесів, знайшли своє відображення в різноманітних деклараціях, конвенціях, протоколах, рекомендаціях, статутах міжнародних організацій, більшість із яких є універсальними документами міжнародного права. Провідна роль належить ООН, під егідою якої було прийнято ряд міжнародних нормативно-правових документів, спрямованих на забезпечення громадянам можливості безперешкодного переміщення і здійснення професійної діяльності в інших державах. Це, передусім, Всезагальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Декларація про права людини стосовно осіб, котрі не є громадянами країни, у якій вони проживають, прийнята Резолюцією 40/144 Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1985 р. Провідним документом міжнародного права, який був прийнятий під егідою ООН і стосується безпосередньо міжнародних трудових мігрантів, є «Міжнародна конвенція про захист прав всіх працівників-мігрантів і членів їхніх сімей» («Велика Хартія про захист прав працівників-мігрантів»), котра була прийнята Резолюцією 45/158 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1990 р. Даний документ акцентує на економічних, соціальних, політичних, громадянських правах міжнародних трудових мігрантів. Правила поведінки з біженцями закладено в Конвенції ООН про статус біженців, прийнятій у 1950 р.

Значну увагу питанням захисту прав і свобод трудових мігрантів приділяє також Міжнародна організація праці (МОП), головною метою діяльності якої є сприяння налагодженню соціальної справедливості у сфері трудових відносин, захист інтересів працівників на основі соціального партнерства та взаємодопомоги, поліпшення умов праці тощо. Зусиллями МОП розроблено низку документів міжнародного права, що регулюють різні аспекти трудової міграції. Серед головних – Конвенція МОП № 97 Про працівників-мігрантів (1949 р.), Конвенція МОП № 143 (1975 р.) Про зловживання в сфері міграції та про забезпечення рівності в галузі соціальних і громадянських прав трудових мігрантів та інші.

Оскільки нерегульована міграція ніяким чином не задокументовується, чітких кількісних індикаторів цього процесу немає. Водночас демографічні дані підтверджують значне зниження чисельності населення протягом останнього десятиліття (з близько 52 млн. осіб у 1993 р. до приблизно 45 млн. у 2013 р.). У період із 2003 до 2014 років українське населення зменшилося майже на 3 млн. осіб, або, в середньому, на 241 тис. осіб щороку. У 2014–2015 рр. з метою працевлаштування за кордон виїхало приблизно 688 000 осіб (із них 423 800 – довгострокові, 264 400 – короткострокові трудові мігранти). На додаток до цих осіб, приблизно 25 400 українців отримують освіту за кордоном і 18 200 осіб виїхали за кордон з метою возз'єднання сім'ї. Водночас 1 643 000 українців залучені до внутрішньої трудової міграції. Станом на 2016 р. обсяг внутрішньої трудової міграції становить 70 % усіх рухів населення, які стосуються України. Експерти прогнозують значне зростання відсотка осіб, залучених до трудової міграції. Для короткострокової міграції основною країною призначення є Російська Федерація, довгострокові міграційні потоки спрямовані на чотири основні напрями: Польща, Російська Федерація, Чехія, Італія (75% трудових мігрантів). Водночас підвищується рівень привабливості Канади, Республіки Білорусь, США, Німеччини [13, с. 29–33].

На сучасному етапі в межах України виділяють два райони інтенсивних маятникових міграцій: Донбас, де знаходиться Донецько-Макіївська міська агломерація, та Західного регіону України – Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська і Чернівецька. У 2016 році кількість прибулих в Україну осіб є вищою, ніж вибулих. Соціологи пояснюють це переміщенням осіб зі сходу України, пов'язаними з веденням бойових дій. Відтак учнівський склад загальноосвітніх шкіл поповнився дітьми з сімей мігрантів, біженців, внутрішньо переміщених осіб та ін., що зумовило потребу переорієнтації виховно-освітньої роботи учительського збору.

Однією з найбільш значних у кількісному відношенні та однією з найскладніших у соціальному плані груп мігрантів є біженці. Хоч за своєю етимологією терміни «мігранти» і «біженці» близькі й означають осіб, що змінили (тимчасово чи взагалі) місце свого проживання, проте біженці є особливою групою, яка досить суттєво відрізняється від інших груп мігрантів, має свій особливий статус і вимагає особливих підходів. Відповідно зміст і основні аспекти технології опікунсько-виховної діяльності з мігрантами багато в чому детерміновано тим, до якого розряду за своїм соціальним і юридичним статусом вони належать: мігранти, іммігранти, біженці, переміщені особи і переселенці. За визначенням Конвенції ООН про статус біженців (прийнята 28 липня 1951 р.), біженці – це особи, що були змушені залишити свою країну «через обґрунтовані побоювання, що їх будуть переслідувати через расові, релігійні, національні причини, за приналежність до визначеної соціальної групи чи через політичні переконання».

З цим міжнародно прийнятим визначенням узгоджується і термін «біженці», прийнятий національним законодавством України: біженець – це «особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності і не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких

побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань» [3, с. 48–49].

**Висновки та перспективи подальших розвідок.** Сьогодні у зв'язку з напруженою соціальною ситуацією проблема мігрантів надто загострилася і вимагає дедалі більшої уваги держави, у тому числі освітніх працівників. Учителю повинен зайняти активну позицію у вирішенні труднощів та проблем дітей мігрантів, співпрацювати з психолого-педагогічними працівниками й установами, що займаються питаннями виховання й опіки дітей. Сучасний учитель, окрім професійної компетентності повинен володіти знаннями широкого кола наук: філософії, соціології, психології тощо. Адже від успішного вирішення негативних наслідків міграції залежить успішна соціалізація дитини, її адаптація до нових умов соціокультурного простору.

Перспективними для вивчення є теми розроблення технологій опікунсько-виховної діяльності з різними категоріями дітей і з сімей мігрантів, удосконалення професійної підготовки фахівців, які працюють у дитячому середовищі.

#### Список використаної літератури

1. Новий тлумачний словник української мови У 3-х т. : 42 000 слів. Т. 1. А – К. – 928 с.; Т. 2. К – П. – 928 с.; Т. 3. П – Я. – 864 с. / уклад. : В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – 2-ге вид. випр. – Київ: Аконті, 2004.
2. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: енциклопедія / за ред. Ю. Римаренка; НАНУ, Ін-т держави і права. – Київ: «Довіра», 1998. – 912 с.
3. Соціальна робота: короткий енциклопедичний словник / кер. В. П. Андрущенко. Книга 4. – Київ: ДЦССМ, 2002. – 536 с.
4. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник / рецензенти: І. Голубовська, О. Леута. – Київ: БЛАНК-ПРЕС, 2015. – 100 с.
5. Кукурудза І. І. Україна у світових процесах трудової міграції: монографія / І. І. Кукурудза, Т. І. Ромашенко. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 252 с.
6. Куксина А. А. Международная миграция рабочей силы / А. А. Куксина, Е. С. Шилец, Н. Ф. Кисель. – Донецк : ДонГУ, 1998. – 92 с.
7. Зовнішня трудова міграція населення України / за заг. ред. та упорядкув. : Український центр соціальних реформ; Державний комітет статистики України. – Київ: Інформативно-аналітичне агентство, 2009. – 120 с.
8. Яворський М. Міграція та політика національної безпеки в Україні: тенденції розвитку / М. Яворський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – Вип. 25. – С. 96–100.
9. Прибиткова І. Трудові мігранти у соціальній ієрархії українського суспільства: статусні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль і спосіб життя / І. Прибиткова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг: науково-теоретичний часопис. – 2002. – № 4. – С. 156–167.
10. Новітня еміграція: проблеми соціального і національного сирітства: зб. наук. статей і виступів за матер. круглих столів / Міжнар. ін-т освіти, культури та зв'язків з діаспорою Нац. ун-ту «Львівська політехніка»; уклад. І. М. Ключковська, Н. О. Гумницька. – Львів : МІОК Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 250 с.
11. Ключковська І. Транснаціональна сім'я у світовому та українському контекстах / І. Ключковська // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової міграції: проблеми і шляхи їх розв'язання: зб. доповідей Міжнар. наук.-практ конф., 22 березня 2012 р. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2012. – С. 30–47.
12. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз: аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Малиновська // Національний інститут стратегічних досліджень. № 17. Серія «Соціальна політика». – 23 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1888/>
13. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні / Міжнародна організація з міграції; Представництво в Україні. – Київ, 2016. – 116 с.
14. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання: аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Малиновська // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/562/>
15. Бойко С. М. Детермінанти виникнення адаптаційних труднощів у суб'єктів трудової міграції: гендерний аспект / С. М. Бойко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 447-448. – Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2009. – С. 51-56.

## References

1. *New explanatory dictionary of the Ukrainian language in 3 vol. : 42 000 words.* (2004). In Yaremenko, V. V., & Slipushko, A. M. (Ed.). Kyiv: Akonit (in Ukr.)
2. *Migration processes in the modern world: global, regional and national dimensions. The conceptual apparatus, conceptual approaches, theory and practice: encyclopedia* (1998). In Yu. Rymarenko (Ed.); National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of State and Law. – Kyiv: Dovira (in Ukr.)
3. *Social work: a short encyclopedic dictionary* (2002). Lead. Andrushchenko, V. P. Book 4. Kyiv: DCSSM (in Ukr.)
4. Holubovska, I. & Leuta, O. : Reviewers (2015). *International terminology in the field of migration: Ukrainian-English explanatory dictionary.* Kyiv : BLANK-PRESS (in Ukr.)
5. Kukurudza, I. I. & Romashchenko, T. I. (2012) *Ukraine in the world of labour migration processes: monograph.* Cherkasy: Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (in Ukr.)
6. Kuksyna, A. A., Shyletc, E. S. & Kysel, N. F. (1998). *International workforce migration.* Donetsk: DonGU (in Rus.)
7. *External labor migration of the Ukrainian population /under the general editorship and ordering by* (2009). The Ukrainian Center of Social Reforms; State Statistics Committee of Ukraine. Kyiv: Informative-Analytical Agency (in Ukr.)
8. Yavorivskyi, M. (2013). Migration and national security policy in Ukraine: development trends. *Ukrayins'ka natsional'na ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku (Ukrainian national idea: realities and prospects of development)*, 25, 96-100 (in Ukr.)
9. Prybytkova, I. (2002). Labor migrants in the social hierarchy of the Ukrainian society: status positions, values, life strategies, style and way of life. *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketynh: naukovo-teoretychnyy chasopys (Sociology: theory, methods, marketing: scientific-theoretical journal)*, 4, 156-167 (in Ukr.)
10. Klyachkovska, I. M. & Humnytska, N. O., compilers (2010). *Modern emigration: problems of social and national child abandonment: collection of scientific articles and speeches by the material of round tables.* Lviv : MIOK of National University Lviv Polytechnic (in Ukr.)
11. Klyuchkovska, I. (2012) Transnational family in the world and Ukrainian contexts. *Transnatsional'ni sim'yi yak naslidok ukrayins'koyi trudovoyi mihratsiyi: problemy i shlyakhy yikh rozv'yazannya: zb. dopovidey Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Transnational families as a result of the Ukrainian labor migration: problems and ways of their solution: coll. of speeches on Inter. scient. pract. confr.).* Lviv : Publishing House of NU «Lviv Polytechnic», 30-47 (in Ukr.)
12. Malynovska, O. Internal migration and temporary displacements in Ukraine in terms of political and socio-economic threats: policy briefing [electronic resource]. *Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'. № 17. Seriya «Sotsial'na polityka». (National Institute of Strategic Studies. No. 17. Series «Social policy»).* Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1888/> (in Ukr.)
13. *Migration as a factor of development in Ukraine. A study of financial income related to the migration, and their impact on development in Ukraine* (2016). – Kyiv : International Organization for Migration; Representative Office in Ukraine (in Ukr.)
14. Malynovska, O. The consequences of international migration of Ukrainian population and political-administrative actions regarding their solutions: policy briefing [electronic resource]. *Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'.* (National Institute of Strategic Studies). Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/562/> (in Ukr.)
15. Boyko, S. M. (2009). Determinants of occurrence of the adaptation difficulties in the subjects of labour migration: gender aspect. *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats'. Pedagogika ta psykholohiya (Scientific bulletin of Chernivtsi University: Scientific works collection. Pedagogy and psychology).* Chernivtsi, 447-448, 51-56 (in Ukr.)

**Sabat Natalia**

a postgraduate of the department of theory and methodology of preschool education and special, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine.

**MIGRATION PROCESSES IN UKRAINE AND IN THE WORLD,  
THEIR RELATIONSHIP WITH THE EDUCATIONAL  
AND EDUCATIVE PROBLEMS**

**Abstract. Introduction.** The theses analyze the main documents of the legal framework governing the migration processes in Ukraine. Their significance and importance for the custody and educational teacher activity with the children of migrants was proven.

In the article we are talking about migration as one of the consequences of the world globalization. For the educational scope this topic is of interest, since the teacher in the school have to work with different categories of children, including children of migrants.

**The purpose** of the article is to describe the migration as a social phenomenon, to highlight its positive and negative consequences, to show the relationship to the educational problems.

**Results.** Based on the analysis of the scientific literature the modern migration processes in Ukraine and worldwide are characterized. The essence of the phenomena of migration, immigration,



*their types were revealed. The four stages of this phenomenon were characterized: the first is the middle of the XIX-beginning of XX century; the second is the period between the two world wars; third is from the time of the end of the second world war and the mid 80-ies of XX century; the fourth is the modern stage – from the end of 80-ies of XX century until today.*

*The positive and negative impacts of the migration processes in Ukraine are outlined, both at the level of the state, and at the level of a particular individual. The first one include: easing of the social tension, reducing of the level of unemployment; the inflow of substantial migration capital in Ukraine; improvement by the emigrants of their professional experience, increase in the level of qualification, the improvement of the financial situation; integration of Ukraine in the global labour market; the development of understanding between Ukrainians and other peoples of the world. The negative effects include: reduction in the number and population ageing; the destruction of families; workforce shortages; increase of the load on the able-bodied citizens; the growth of crime and social tension in the society; the spread of socially dangerous diseases; the formation of sustainable orientation on departure from the state in youth, whose parents work abroad, etc. The negativity of the influence of the absence of one or both of the spouses in family on the relations and parenting was proven.*

*The article reveals the consequences of migration (both positive and negative) on the individual level separately taken. To the positive taken: improving of the material conditions; expanding horizons; joining the world culture. The negative is a heavy physical work abroad; harassment by the employers; the moral-psychological losses.*

**Conclusion.** *The originality of the articles is that the migration processes, their consequences are examined in the relationship with the educational topics, require the pedagogical solutions.*

**Keywords:** *migration; immigration; refugees; consequences of migration; human rights; educational employees; social orphans; dysfunctions in the family*

*Одержано редакцією 09.03.2017 р.*

*Прийнято до публікації 11.03.2017 р.*

УДК 37.018.54:785

Сергієнко Світлана,

к. п. н, доцент кафедри музичного виховання

Бердянський державний

педагогічний університет, Україна

### ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО МУЗИКУВАННЯ

**Анотація.** *У статті розкрито специфіку інструментально-виконавської підготовки музиканта, зокрема її сутність та зміст. Виявлено наявність суперечностей між змістом підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва і вимогами до сучасного музикування.*

*Досліджено основні особливості інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в ретроспективі розвитку музичного виконавства. Показано основні відмінності інструментально-виконавської підготовки музикантів у різні стиліові періоди.*

*Проаналізовано основні наукові підходи у музичному навчанні, зокрема особистісно-орієнтований, творчо-діяльнісний, аксіологічний. Визначено середовищний підхід як такий, що уможливить здійснення ефективної інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в сучасних умовах. Обґрунтовано доцільність визначеного підходу.*

*Вивчено зміст та основні позиції інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах сучасного музикування. З'ясовано значення музикування як форми роботи і його роль у якості виконавської техніки.*

**Ключові слова:** *інструментально-виконавська підготовка; майбутній вчитель музичного мистецтва; музикування; техніка музикування; середовищний підхід.*